

Máté Ferenc (1930–2020)

2020. október 1-én, 90 éves korában eltávozott közülünk Máté Ferenc professzor (Feri bácsi). Tanítványai, volt munkatársai a keszthelyi Georgikon Karról, az ATK TAKI-ból és a társintézményekből nagy szeretettel emlékezünk Rá és hálásak vagyunk, hogy hosszabb-rövidebb ideig együtt dolgozhattunk Vele. Többen mesterünknek, tudományos példaképünknek tartjuk Őt és sok köszönettel tartozunk Neki. Rövid életrajzi írásunkkal emlékezünk Rá.

Máté Ferenc 1930. július 15-én született Debrecenben. Édesapja Máté Lajos MÁV segéd tiszt volt, édesanyja Muha Mária háztartásbeliként gondoskodott a családról. Az olvasás és a könyvek iránti lelekesedését anyukájától tanulta. Gyermekkori, kamaszkori háborús emlékei sorát osztotta meg velünk a debreceni diákévekről és a vasútról, ahol leleményessége többször mentette meg az életveszélyes helyzetekből a német, majd szovjet megszálló csapatok katonáival történt találkozások alkalmával. Gimnáziumi éveit is Debrecenben töltötte és 1948-ban érettségizett, mint a Református Kollégium és Gimnázium diákja.

Az érettségi után – édesanyja iránti szeretetből – otthon folytatta tovább tanulmányait vegyészhallgatóként a *Debreceni Tudományegyetemen* (1952-től Kossuth Lajos Tudományegyetem). Itt egy újonnan alakuló természettudományi műhely életébe „cseppent bele” (a Természettudományi Kar Tanácsa első rendes, alakuló ülését 1949. május 18-án tartotta; 1950-ben alakult meg a Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszék Straub János (1893-1956), illetve a Fizikai Kémiai Tanszék Imre Lajos (1900–1974) professzorok vezetésével). A Szervetlen és Analitikai Kémiai Tanszéken 1952-ig díjtalan gyakornokként, majd demonstrátorként, a vegyész mérnöki diploma megszerzése után 1952–1953 között pedig tanársegédként kapott kutatási és oktatási feladatokat. Tanszékvezetője kutatási feladatként a nagy tisztaságú titán (Ti) gazdaságos előállításának problémakörét jelölte meg (ami az akkori körülmények közt megoldhatatlannak látszott). *Itt találkozott először a talaj- és üledékvizsgálatok módszertanával, a terepi mintavételezéssel és a szelvényleírással, ugyanis Straub János munkatársaival a*

szikes tavak iszapjának és a tófenék talajának vizsgálatán túl szikes talajokat is feltárt és leírt. A szintén Debrecenben vegyészmérnökként végzett Szabolcs Istvánt (1924–1997) – aki aspiránsként Moszkvában szerzett kandidátusi fokozatot – kutatómunkája nyári tanulmányújtára, a Hortobágyra Máté Ferenc kísérte el, professzora kérésére. A Hortobágy talajairól szóló monográfiájában (ami 1954-ben jelent meg, kandidátusi értekezésének kibővített és átdolgozott magyar fordításaként) Szabolcs István külön köszönetet mond Máté Ferencnek az ott nyújtott sok segítségért. A Debreceni Tudományegyetemen ismerkedett meg Di Gléria Jánossal (1899–1976), aki akkor ott a Fizikai Kémia és a Kolloidika tárgyak meghívott előadója volt (és néhány évvel később – az Agrártudományi Egyetem debreceni osztályának megszűnése után – Budapesten, az Agrokémiai Kutatóintézetben lett először helyettes igazgató (1952), majd igazgató (1954)). Máté Ferenc további tudományos pályafutására Debrecenben nagy hatással volt még – a Kolozsvári Egyetemről Debrecenbe települt – nagy tudású professzor, Imre Lajos atomfizikus, aki az Általános és fizikai kémia tárgy oktatásán túl hazánkban elsőként modern *izotóplaboratóriumot* hozott létre és megismertette a hallgatókat a *radioaktív izotópok kutatásában történő alkalmazásának* legújabb eredményeivel.

1953-ban az ATK TAKI jogelődjéhez, az *Agrokémiai Intézet Talajtani Osztályára* került, ahol különböző beosztásokban dolgozott 1975-ig. Az osztály vezetője ekkor Stefanovits Pál volt, az első nagyobb közös feladat pedig az átnézetes talajismereti térképlapok reambulanciája (kiválasztott talajfoltokon jellemző talajszelvények feltárása, kezdetben Szűcs László társaként), majd az 1:200 000 léptékű „Genetikus Talajtérkép” megszerkesztése. Részt vett abban a Ballenegger Róbert vezette munkacsoportban, mely a jelenleg is érvényes hazai talajosztályozást dolgozta ki a hidromorf talajok (a réti és részben a láptalajok) osztályozásának felelőseként. MTA aspiránsként (1954–1957) monográfiát írt a Nagykunság talajviszonyairól, majd a Tiszántúl hidromorf talajairól publikált szakcikket. Később a FAO nemzetközi talajosztályozási rendszer és a hazai talajosztályozás megfeleltetéséről Szűcs Lászlóval elsőként publikált az *Agrokémia és Talajtan* c. folyóiratban (1973).

Debrecenben szerzett izotóptechnikai ismereteit a Talajtani Osztályon létrejött *Izotóp Laboratóriumban* kamatoztatta, melynek 1959 és 1965 között a vezetője volt. Az izotóptechnika mezőgazdasági alkalmazása terén nemzetközi szaktekintéllyé vált. 1956-ban elsőként jelent meg ebben a témakörben szakcikke. A 60-as évek első feléig a laboratóriumban főként radioaktív izotópokkal (P^{32}) a növények foszfor tápanyagfelvétele témakörében végeztek vizsgálatokat, majd az N^{15} stabil izotóptechnika alkalmazásával a talaj-növény rendszer nitrogénforgalmát tanulmányozták. Számos szakcikk és könyvfejezet mutatta be ezeket a kutatási eredményeket.

Agrokémiai és talajjavítási célú kutatómunkája – a laboratóriumi méréseken túl – a tenyészedenyes és szabadföldi kísérletezésre is kiterjedt. A talajdegradációs folyamatok közül elsősorban a talajsavanyodással, a savanyú talajok javítási lehetőségeivel foglalkozott, de – mint a Talajtani Osztály vezetője (1965–1975) részt vett az intézet víz- és széleróziós kutatásaiban is. A savanyú talajok kutatásához

kapcsolódó eredményeit foglalta össze akadémiai doktori dolgozatában, melyet 1988-ban védett meg.

Az 1960-as évektől kezdve szívügye volt a hazai Aranykoronás földértékelési rendszer leváltása egy modernebb, a talajok tulajdonságaihoz, azok termőképességéhez és a természeti tényezőkhöz jobban igazodó rendszerrel. Stefanovits Pál és Fórizs Józsefné segítségével kidolgozta az ún. 100 pontos földértékelési rendszert (később a rendszerváltás után pedig részt vett az ún. D-e-Meter földminősítési rendszer kidolgozásában).

1976-ban elhagyta eddigi kutatóintézetét és – Láng István felkérésére – 1976–1986 között a Balaton környezetvédelmének megalapozását célzó kutatási program irodavezetőjeként, mint a MTA Biológiai Intézetének, majd későbbi nevén a MTA Balatoni Limnológiai Kutatóintézetének tudományos igazgatóhelyettese Tihanyban vállalt munkát. Koordinációs munkájának elismeréseként megkapta a Munka Érdemrend arany fokozatát. Kutatási ambícióit, tettvágyát azonban nem kötötték le a vállalt kutatás-szervezési feladatok. Keszthelyen kialakított egy Balaton mederüledék-vizsgáló laboratóriumot, ahol Csermák Kálmán közreműködésével N¹⁵ stabil izotóptechnika alkalmazásával vizsgálták a tó anyagforgalmát. Üledék- és üledék-gáz mintavételeket fejlesztettek ki; gamma sugárgyengítéssel mérték a mederüledék sűrűségét. A laboratórium elsődleges feladata azonban a tó mederüledék térképezése volt: a begyűjtött iszapmintákat klasszikus talajvizsgálati módszerekkel analizálták, majd az eredmények alapján térképsorozatot készítettek. Az elvégzett munka eredményeit „A Balaton talaja” c. könyvükben mutatták be (2004).

Bár egész pályája során valamilyen formában részt vállalt az egyetemi oktatásban (a Kossuth Lajos Tudományegyetemen, majd meghívott előadóként a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen, az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen, a Budapesti Műszaki Egyetemen), legszorosabb kapcsolatba a keszthelyi agrárképzéssel került. 1962 óta részfoglalkozású tanárként, majd címzetes egyetemi docensként, címzetes egyetemi tanárként kapcsolódott be a Talajtan oktatásába az Agrártudományi Főiskolán, illetve Egyetemen. 1986-tól – otthagynva a Limnológiai Kutatóintézetet – főállású egyetemi tanárként oktatta a talajtani vonatkozású tárgyakat Keszthelyen. Oktatómunkájáért elismerésül 1998-ban Újhelyi Imre díjat, 2000-ben Szent-Györgyi Albert díjat kapott.

Máté professzor úr kitűnő érzékkel találta meg, választotta ki azokat az új – talajtani, környezettudományi vonatkozású – tudományos kutatási feladatokat, melyekkel egy-egy tanítványát útnak indította, „megtöltve tarisznyájukat” a téma iránti mérhetetlen lelkesedéssel, és mindvégig segítette őket az úton tanácsaival, hasznos ötleteivel. Iskolateremtő személyiség volt. Számos tanítványa folytatta munkásságát, közülük többen váltak a talajtani tudomány nemzetközileg is elismert szakemberévé. A legfontosabb keszthelyi kutatási irányok, melyekben vezetőként vagy ötletgazdaként, segítőként részt vett: az agrokémiai és vízeróziós kutatások (Sisák Istvánnal); földminősítési kutatások (Tóth Gergellyel); talaj-szerves folyadék kölcsönhatások vizsgálata (Makó Andrással); talajok klímaérzékenységének vizsgálata; talaj reológiai vizsgálatok (tanszéki kollégákkal).

Oktató és tudományos munkája mellett jelentős szerepet vállalt több hazai és külföldi tudományos szervezet működésében. Közel öt évtizeden át végzett munkát a MTA központi és területi bizottságaiban. A MAE Talajtani Társaságban végzett tevékenységéért Treitz Péter Emlékérmét, a Környezetvédelmi Egyesületben nyújtott aktív munkájáért „Emberi Környezetért” emlékérmét és Széchenyi István plakettet kapott. A Nemzetközi Talajtani Társaságnak, az Ökológiai Modellelés Nemzetközi Társaságának, illetve a Tavak Környezetvédelme Nemzetközi Bizottságának is tagja volt. A hazai szakmai konferenciák mellett részt vett nemzetközi rendezvényeken (KGST munkaülések, külföldi talajtani társaságok nemzeti konferenciái, Nemzetközi Talajtani Társaság és a CIEC konferenciái), tanulmányutakon (Monitoring és Környezeti hatásbecslés Kutatóközpont, London; Nemzetközi Alkalmazott Rendszerelemzési Intézet, Laxenburg, Ausztria; Massachusetts Technológiai Intézet, Boston). Szakmai nagyságát mintegy 300 cikk, könyv és könyvrészlet, térkép, tanulmány, szabadalom és konferencia kiadvány fémjelezi.

Máté Ferenc munkássága mindvégig követendő példakép marad a talajtan és a környezetvédelem kutatását, oktatását hivatásuknak tekintők számára. Szakmai elkötelezettsége és igényessége mellett melegszívű, szerethető „főnök” volt, akire nehéz helyzetekben mindig számítani lehetett.

Amolyan „Feri bácsi”...
A Jóisten nyugosztalja békében!

Keszthely, 2020. 10. 04.

Makó András